

ŚWIĘTE KSIĘGI, ŚWIĘTE TEKSTY

Enuma Elisz

i inne teksty mezopotamskie

Armoryka

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [e-booksweb.pl - audiobooki, e-booki](#).

Enuma Elisz

Enuma Elisz

i inne teksty mezopotamskie

przełożył Antoni Lange

**Armoryka
Sandomierz 2010**

Seria: ŚWIĘTE KSIĘGI, ŚWIĘTE TEKSTY, Nr 9

Redaktor serii: Andrzej Sarwa

Redaktor tomu: Władysław Kot

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Juliusz Susak

Tekst książki według edycji: EPOS BABILOŃSKIE. ENUMA ELIŠ
Zbiór arcydzieł poezji epickiej wszystkich czasów i narodów w streszczeniach i wyciągach
ulożył A. Lange
TOM I.

Nakładem księgarni Feliksa Westa w Brodach (1909)

Grafika na okładce przedstawia boga Marduka

Copyright © 2010 by Wydawnictwo „Armoryka”

Wydawnictwo ARMORYKA
ul. Krucza 16
27–600 Sandomierz
tel (0–15) 833 21 41
e–mail: wydawnictwo.armoryka@interia.pl
<http://www.armoryka.strefa.pl/>

ISBN 978–83–62173–29–7

Wstęp tłumacza

Największa część pism literatury asyro–babilońskiej pochodzi z ruin Biblioteki Asurbanipala, zwanego u nas z grecka Sardanapalem.

Wykopali ją w gruzach pałaców królewskich w mieście Kujundzik, leżącym na zwaliskach Niniwy Layard i Rassam (1845 –1853). Później były inne liczne badania robione w całej Mezopotamii.

Sarbanapal (668 – 626) był przedostatnim królem Asyrii. Wojownik to był i myśliwiec zawołany, prawodawca znakomity, budowniczy rozkochany w architekturze, wreszcie miłośnik wielki pamiątek piśmienniczych swego kraju. Upadek Asyrii w 20 lat po jego panowaniu stanowi szczególną zagadkę historyczną: nie tu oczywiście miejsce do jej rozbioru, trzeba jednak przyznać, że Sardanapal był osobistością niepospolitą. – Do największych jego dzieł należał ów dom ksiąg, które gromadził pracownicy, nakazując spisywanie tekstów, jakiegokolwiek znane były w ziemiach Szeniaaru (Mezopotamii). Czynił on to świadomie, nie tylko dla „chwały i rozkoszy własnej”, lecz „aby najdalszym wiekiem pozostawić pamięć czasów minionych”.

„Marzenie Sardanapala urzeczywistniło się całkowicie: po wielu stuleciach uczeni odkopali jego bibliotekę – i w dzisiejszych pustyniach Asyrii znaleźli dowody, że na 25–30 wieków przed Chr. kwitła tu cywilizacja potężna i stały miasta większe, niż Paryż i Londyn; – że siła tej kultury wpływała nie tylko na narody dzikie, jak plemiona Heberów, Arabów, Medów, ale również na kulturalne państwa Małej Azji i Egiptu.

Odkryto cały okres dziejów świata, dotychczas wiadomy niedokładnie z baśni Herodota, z fragmentów zatraconych ksiąg Berozusa i wzmianek Damaskiosa; odkryto język nieznan, język, który tym jest

w rodzinie semickiej, czym sanskryt w grupie języków aryjskich; odkryto nowy tajemniczy system pisma klinowego, odkryto dzieje prawieczne całego szeregu ludów: Asyryjczyków, Babilończyków, Medów, Mandów, Scytów, Chaldajów, Chititów, – i wreszcie na dnie tego całego kołowrotu plemion – najdawniejsze ludy Mezopotamii, Sumirów i Akadów¹ – ludy rasy turańskiej, która się okazuje pramatką cywilizacji.

Niemają bowiem pierwiastków kultury przejęli barbarzyńscy najeźdźcy semicy od pierwotnych, kulturalnych mieszkańców tej ziemi.

Przyjęli od nich pismo; przejęli wiele wyrazów i pojęć nieznanych sobie przedtem; przejęli wreszcie liczne wierzenia a zapewne i legendy. – Sumiry i Akadowie zleli się z najeźdźcami; język ich wymarł, ale stał się mową świętą, mową kapłanów i uczonych, jak w Europie łacina lub hebrajszczyzna.

Nie mały był to tryumf pracowitości uczonych odczytać to cudotworne pismo klinowe, ryte na cegłach – przed tysiącami lat. Było to niegdyś pismo obrazkowe, hieroglificzne, jak w Egipcie, Chinach i Meksyku, ale z biegiem czasu, odpowiednio do materiału (cegły), obrazki te przyjęły typ schematyczny; aby rzecz wyrozumieć, trzeba się było uczyć tych 400–500 znaków – i to w dwóch językach asyro–babilońskim i sumiro–akadyjskim. Takie znaczenie mają znalezione w Bibliotece Sardanapala liczne *syllabaria*, które też były uczonym podstawą do odróżnienia obu typów lingwistycznych.

Wielkie niespodzianki kryła treść tych tablic, które dziś w dużym stopniu już są znane. Sama już liczba tych tabliczek zawsze bywa mistyczna: już to siedem, już dwanaście; tablice znaczą raz planety, raz – konstelacje.

Na tablicy, stanowiącej niejako dzieło wstępne Biblioteki – Sardanapal ogłasza:

1 Kwestia Sumirów (Sumerów) – Akadów jest dotąd sporną. Niektórzy (Halevy, jakiś czas Delitsch) przeczą ich istnieniu. Ostatecznie przyjęta się teoria, że Akadowie byli pierwotnymi mieszkańcami Szenaaru, który następnie zdobyli Semicci. Dalej zaczęto odróżniać Sumirów, jako nie Semitów od Semitów–Akadów. Świeżo jednak Edward Meyer ogłosił pracę, w której dowodzi, że Sumirowie przybyli do Mezopotamii później od Semitów [*Die Sumerier und Semiten in Babylonien*].

Dom Asurbanipala, króla królów, króla Asyrii,
Który ufa potędze Assura i Belit,
Któremu Nebo i Tasmitu dali ucho daleko słyszące,
Który posiada oko daleko widzące,
Który poznał na wskroś szlachetną sztukę pisaną na tabliczkach,
Tak jak nie znał jej żaden z królów, moich przodków!
Wszystko, ile jej było –
Mądrość boga Nebo ku pokrzepieniu człowieka,
Spisałem na tablicach, zgromadziłem w jednym miejscu,
Abym mógł na nie patrzeć i treść ich odczytywać itd.

Po czym Sardanapal rzuca przekleństwo na tych, którzy by dzieło jego – tak pracowicie gromadzone – zniszczyli i zmarnowali.

Biblioteka była ułożona systematycznie podług działów. Każda cegielka nosiła nazwę od pierwszych wyrazów rozprawy. Istniał dokładny katalog.

Ilość cegieł była ogromna. Samo British Museum, posiada dziś tych cegieł 20.000 z górą. Niemalże też ma uniwersytet Pensylwański, Luwr, Berlin, Florencja.

Początkowo badano gruzi Niniwy, dalej Chorsabadu, Assuru, Babelu, Borsipy, Uru, Telloh, Sippar, Nipuru.

Cegielki – czyli księgi babilońskie² obejmują wszystkie działy wiedzy ówczesnej: hymny religijne, spisy imion boskich i królewskich, opisy bitw, budynków, obliczenia podatków, sprawozdania wielko-rządców, sprawy dotyczące architektury, kodeksy prawodawcze, tablice miar i wag, rysunki i cyfry astronomiczne, elementarze, gramatyki szkolne itd.

Są tu dzieła teologiczne, nauczające, historyczne.

Najciekawszym jednakże odkryciem były teksty religijno-poetyckie, które przywykliśmy nazywać epopeją babilońską.

Były to księgi święte Asyrii i Babilonu, a zapewne przedtem Sumiro–Akadów. Mamy tu cały szereg legend, dotyczących teogonii i kosmogonii, bohaterów pierwotnych, bogów i bogiń. – Istniały też legen-

2 Mówimy bez różnicy asyryjskie lub babilońskie, gdyż Asyryjczycy wszystką naukę zapożyczyli z Babilonu, językiem zaś mówili prawie tym samym, co Babilon.

dy pół historyczne o królach–patriarchach i wojownikach bohater-
skich; istniały wreszcie opowiadania codzienne lub też bajki w typie
ezopowym.

Co się tyczy legend epickich, był to niewątpliwie cykl mitów, ma-
lujących przede wszystkim w sposób obrazowy – obserwacje astrono-
miczne Babilończyków. Koło to było zapewne związane w całość jed-
nolita, ale ponieważ nie mało z tych cegieł pokruszyło się, wiele zagi-
nęło, wiele jest nie czytelnych – przeto znamy je dość niedokładnie.

Z tego przecież, co się zachowało, widoczną jest analogia tych po-
dań z Biblią, jako też z podaniami Egiptu, Persji, Grecji, a nawet Indii.
– Coraz bardziej się upowszechnia mniemanie, że centrem kultury
pierwotnej – był nie Egipt, lecz Asyria lub raczej Babilon.

Dzieje Babilonu (resp. Sumiru) sięgają 3000 lat przed Chr. – Język
asyryjski grał na całym Wschodzie taką rolę, jaką grał język grecki
w pierwszych stuleciach przed Chr. i po Chr., w krainach śródziemno-
morskich – lub jaką gra za naszych czasów francuski³. Koresponden-
cja królów egipskich z asyryjskimi, niedawno odkryta w Tell-el-
Amarna, prowadzoną jest w języku asyryjskim.

Cała prawie nasza wiedza astronomiczno–kalendarzowa, astrologia
i czarnoksięstwo – pochodzi z Babilonu. Niemało też pojęć religij-
nych, czysto babilońskich – przechowało się do naszych czasów, nie-
mało też zjawisk życiowych, praktycznych.

Sprawa łączności podań babilońskich z Biblią ma pewien ton draż-
liwy ze względu na nasz stosunek do Pisma Świętego Hebrajczyków.
Nie idąc przecież tak daleko jak Delitzsch lub Jeremias, można mimo
to znaleźć wielkie podobieństwa pomiędzy jedną a drugą grupą podań.
Bardzo ostrożnie, a przenikliwie zestawia oba cykle Zimmern w swej
doskonałej książeczce: *Biblische und Babylonische Urgeschichte*.

Sprawa „Bibel – Babel” wywołała niemało wrzawy ostatnimi cza-
sy; spór dotąd nie rozwiązany, w każdym razie staje się coraz bardziej
wiarogodnym, że zwłaszcza pierwiastki księgi *Bereszit* Żydzi poznali
w Babilonie – i przyswoili sobie tę tradycję. – Nie idzie zatem, aby
wszystko z tego źródła pochodziło – i próżnym zdaje mi się poszuki-

3 Obecnie angielski – przyp. red.

wanie tożsamości legend. Np. powieść o wieży babilońskiej nacechowana jest widoczną niechęcią do Babilonu – i nie mogła powstać w Babilonie; historia o drzewie edeńskim (wystawiona na jednym rysunku) nigdzie się w tekście nie powtarza. – Z drugiej strony tekst żydowski, spisywany późno, jest prawie całkowicie oczyszczony od pierwiastków wielobożnych, choć tu i ówdzie – mimo wszystko – pierwotny duch się ujawnia.

* * *

Księgi epickie babilońskie – są niezmiernie stare. Kopiści zaznaczają zawsze, że ich *g a b r u* (kopia) – jest spisane podług starego egzemplarza. – Na wielu zaznaczono: *kimalabiri-szusathir* (podług oryginału wiernie spisane). Miejscami już i wówczas stare cechy były zniszczone; kopista pisze: *chi-bi* (zepsute pismo), albo *ulidi* (nie wiem) albo *ulalsich* (nie mogę odczytać).

Istotnie cały ten splot baśni ma charakter niezmiernej dawności – i zdaje się prawdopodobne, że księgi te były od niepamiętnych czasów po wielokroć przepisywane. Powieść o stworzeniu świata, o potopie, o jego bohaterze Utanapisztim, o Gilgameszu – istnieje w kilku redakcjach, starszych i nowszych, raczej w kilku odpisach.

Autorzy są nieznanymi; również i kopiści, którzy na przykład w Egipcie, zawsze na papirusach imię swe podają.

W każdym razie autorowie tych powieści – byli to ludzie wielkiego napięcia duchowego, a nie pozbawieni artyzmu. Budowa poematów świadczy o znacznym rozwoju sztuki poetyckiej. Odróżniono w tych epikach zupełnie regularnie zbudowane strofy ośmiowierszowe. Każde dwa wiersze stanowią ćwierć strofy, a każdy wiersz dzieli się na dwie połowy, zazwyczaj połączone za pomocą tzw. paralelizmu myśli, ulubionego też i w Biblii; paralelizm polega na tym, że w danym wierszu albo dwa razy powtarza się dwojakim sposobem wypowiedziana ta sama idea – albo mamy jej wzmocnienie – albo przeciwieństwo, np. z legendy o Gilgameszu:

On obmył swój oręż, on oczyścił broń swoją,
Włosy swoje na grzbiet opuścił.
Rzucił szatę splamioną, włożył szatę czystą –
Napierśnikiem się okrył, pasem się obcisnął itd.

Nie zawsze jednak poeta trzyma się tej metody. W powieści Adapy mamy jakby umyślnie wiersz łamany w ten sposób, że zakończenie danego wiersza znajduje się w następnym; dalej mamy początek nowego zdania itd. (tak zwane po francusku *enjambements*).

Nie mało tam oczywiście znajdziemy naiwności i brutalnych wyrażeń: ale i te nawet świadectwa pierwocizny artystycznej tych utworów – stanowią ich niemały urok.

Rzuca się pytanie, czy i o ile te poematy mogą być nazwane epiką? Gdybyśmy pod wyrazem epepei rozumieli utwór bardzo ściśle określony – walkę plemion (ludzkich czy boskich) w szerokich ramach, obraz społeczeństwa i wieku wcielony w kilku typach, wreszcie szereg obrazów połączonych w konieczną jedność – to być może to, co nam zostawił Babilon, nie zupełnie odpowiada pojęciu epepei.

Jest to raczej cykl rapsodów mitologicznych, który jednak ma takie samo prawo do tytułu epepei, jak *Edda* skandynawska; jest to bowiem przede wszystkim teogonia, księga religijna, malująca nam koncepcje Babilonu o powstaniu bytu, o pierwotnych walkach potęg natury, o układzie gwiazd (czyli bogów) na firmamencie niebieskim, w makrokosmie, któremu ściśle odpowiadają fenomeny ziemi czyli mikrokosmu. Można też księgi te określić jako dzieło astrologiczno-polityczne. – Wynikiem badania gwiazd jest panowanie Babilonu nad ziemią.

Epopeja babilońska jest zarówno teogonią i astrologią, jak biblią, jak wreszcie Iliadą.

W pewnym znaczeniu i Biblia mogła by być zaliczoną do poematów epickich, gdyż jest w niej nie mało tego pierwiastku. Opiewa ona *gesta Dei per hebraeos*: głównym bohaterem jest tu Jehowa; narzędziem jego walk – naród wybrany.

Epos babiloński ma charakter analogiczny: tylko tutaj występuje całe zgromadzenie bogów, a istota ludzka bardzo słabą gra rolę. Lu-

dzie ci zresztą są to właściwie gwiazdy; ich czyny i walki – to metafora zjawisk odbywających się na niebie – tak, iż można powiedzieć, że głównej cechy epopei – typu człowieka – Babilon nie stworzył. Mimo to jednak poematy babilońskie mogą być bezwarunkowo zaliczone do typu epickiego, jako obraz danego świata w granicach jego pojęć i w postaci istot nadludzkich.

W takim samym charakterze moglibyśmy do naszej serii wprowadzić fragmenty *Biblii*, jako epopeję hebrajską. Ponieważ jednak księga ta przybrała dla nas wyjątkowe znaczenie – przeto ją w naszym zbiorze pominiemy.

* * *

Epos babiloński nie doszedł do nas w całości. Posiadamy fragmenty: niektóre zachowane szczęśliwie, niektóre w ułamkach nader pokruszonych. Z katalogów Sardanapala widać, że dział literacki był w jego księgozbiorze bardzo obfity. Były tam nie tylko teksty religijno-epickie, ale też hymny, psalmy, a nadto legendy pół-historyczne lub bajki w rodzaju ezopowym, które już to zaginęły, już to w szczątkach jedynie nas doszły (*Historia o lisie, Historia o koniu, O potężnym byku, O wylewie Eufratu, O królu Sargonie, Jako Adapa przybył do Nipuru, Jako Marduk był w Sumer i Akad* itd.).

Rzeczy, które mniej więcej się zachowały są następujące:

1) *Dzieje stworzenia świata* – zwane od pierwszych wyrazów oryginału *Enuma elisz*. – Jest to tzw. *Siedem tablic (Seven tablets of creation* – wydał King). – Poza tym fragmenty: *kosmogonia chaldejska*, zwana też *kosmogonią z Eridu*; fragment o stworzeniu księżyca i słońca, o stworzeniu zwierząt, o robaku bólu zębów. – Ułamkowa wreszcie wersja *asyryjska Genezy*.

2) *Legandy z cyklu Stworzenia Świata: O złych demonach i księżycu wiosennym*; dalej walka Bela z potworem Labbu (Lewiatanem) – zachowanym w bardzo szczątkowej formie; ogłoszone w t. XVI. *Cuneiform Texts*.

3) *Legandy o ptaku Zu* – i powiązane z jego historią – przygody

króla Etany: była to, zdaje się, powieść obszerna i w kompozycji urozmaicona, ale dochowała się w nadkruszzonej postaci – tak iż trudno połączyć ją w całość zamkniętą; luki należy zapełniać domysłami.

4) *Legendy o Adapie* – pierwszym lub drugim patriarsze na ziemi.

5) Największy poemat babiloński: *Gilgamesz*. 12 tablic opiewających – jako mówią – 12 znaków zodiaku.

6) *Historia Potopu* – wtrącona, jako szczegół do dziejów Gilgame-sza – mieści się na XI. tablicy eposu, a nadto istnieje w oddzielnych starobabilońskich fragmentach (szczątek dziejów Utanapisztim, rozmowa Ea z Atrahasisem, tzw. fragment Scheil).

7) O bogach podziemnych. a) *Zejscie Isztar do piekieł*, b) *Nergal i Ereszkigal*, c) *Ninib*, d) *Ira*.

Z tych najlepiej dochowany fragment (a); inne posiadamy w okruskach.

Uwaga. Z powodu zniszczenia wielu cegiełek – zmuszeni byliśmy w przekładzie naszym to i owo uzupełniać. Pozwoliliśmy sobie na to, zważywszy, że praca nasza ma charakter raczej literacki niż naukowy. Z prawa tego jednakże korzystaliśmy bardzo umiarkowanie – i za każdym razem ostrzegamy czytelnika pisząc R. (rekonstrukcja). Uzupełnienia te nie roszczą sobie najmniejszej pretensji do ścisłości; są czysto prowizoryczne.

* * *

Aby dać czytelnikom pojęcie o języku i tonie tych starobabilońskich poematów, dajemy tu fragment w transkrypcji łaćnińskiej podług Dhorme'a.

1) e-nu-ma e-lisz la na-bu-u sza-ma-mu

2) szap-lisz am-ma-tum szu-ma la zak-rat

3) Ap-su-ma risz-tu-u za-ru-szu-un

4) mu-um-mu Ti-ham-at mu-al-li-da-at gim-ri-szu-un

5) me-szu-nu isz-te-nisz i-hi-qu-u-ma

6) ... gi-pa-ra la ki-is-sura su-sa-ra la sze'... –

7) e-nu-ma ilani la szup-pu-u-ma-na-ma

- 8) szu-ma la zuk-ku-ru szima-tu la (szim-at)
- 9) ib-ba-nu-u-ma ilani kir-ib-sza
- 10) (ilu) Lah-mu u (ilu) La-ha-mu usz-ta-pu-u...
- 11) adi ir-bu-u...
- 12) An-szar u Ki-szar ib-ba-nu e-li-szu-nu
- 13) ur-ri-ku ume... us-si-ru...
- 14) (ilu) Anu a-pil-szu-nu da-ni-nu...
- 15) Anszar (ilu) A-num...

(Stworzenie świata)

- 1) (ilu) Gilgamesz a-na sza-szu-ma izaka-ra ana Uta-napisz
- 2) a-na-at-ta-la-Uum-ma Uta-napisztim [tim ru-u-qi
- 3) mi-na-tu-ka ul-sza-na-a ki-a ia-a-ti-ma at-ta
- 4) u at-ta ul-sza-na-ta kia ia-ti-ma at-ta
- 5) gu-mum-mur-ka lib-bi ana a-pisz tu-qu-nu-ti
- 6) u-i-na a-hi na-da-at-ta e-li si-ri-ka
- 7) ... ki-i ta-az-ziz-ma ina puhur itlani ba-la-tasz-u
- 8) Uta-napisztim ana sza-szu-ma i-za-ka-ra a-na (ilu) Gilgamesz.
- 9) lu-up-te-ka (ilu) Gilgamesz a-mat ni-sir-ti
- 10) u-pi-risz-ta sza i-la-ni ka-asza lu-ug-bi-ka.
- 11) (alu) szu-ri-ip-pak alu sza ti-du-szu at-ta
- 12) ina a-hi (naru) Pu-rat-ti szak-nu
- 13) alu szu-u la-bir-ma ilani kir-buszu
- 14) a-na šakan a-bu-bi⁴ ul-la lib-ba-szu-nu ilani rabute.

(Potop)

Oba te urywki wzięto z początku odpowiednich rapsodów. Nie podajemy tłumaczenia – które czytelnik znajdzie w miejscu właściwym.

Dla ułatwienia czytania podanych dalej fragmentów – w krótkich słowach zaznaczamy główne postaci bogów asyryo-babilońskich. Bogowie – krążą trójkami, przy tym każdy posiada małżonkę czyli żeński odpowiednik swej osoby. Trzecia osoba najczęściej gra rolę gońca, pośła bogów.

1. Apsu – Tiamat (Tihamat) – Muummu, pierwsza trójca bogów – Apsu – ocean pierwotny otaczający pierwotną otchłań (wodę) czyli

4 Potop.

Chaos. Jest to Tiamat – prątworkiwo bytu, zwana też „Ummu–hubur”⁵ – *mater totalitatis*, skąd u Berozusa O m o r o k a. – Muummu – znaczy bezład i stanowi określenie Tiamat, a zarazem – jako osoba oddzielna, – jest to poseł najstarszych bogów.⁶

2. *Lahmu i Lahamu* – pierwotne, pół–smokowate istoty – oznaczające niebo i ziemię.

3. *Anszari Kiszar* – ich potomkowie, wyobrażają toż samo. – Ich trzecie osoby nie znane. – Anszar później przeszedł w Aszszura.

4. *Anu – Bel – Ea*, główna trójca bogów. Anu jest bogiem nieba, Bel ziemi, Ea morza i jako taki odziedziczył imię Muummu. Bóg Ea jest przyjacielem i opiekunem ludzi. Jest to bóg–człowiek, *ilu amelu*.

5. *Sin – Szamasz – Isztar* stanowią trójcę czysto astralną. Są to księżyc – słońce – gwiazda Wenus. – Isztar jest boginią jutrzeńki – miłości i wojny.

Małżonka Sina zowie się *Ningal*, zwana też *Sarratu* – królowa; małżonka Samasza – *Aya*. Jego dzieci są *Kettu* (sprawiedliwość) i *Mesaru* (prawo).

Małżonkiem Isztar – jest biblijny *Tammuz*, raczej Dunuzi (Adonis).

6. *Marduk* – syn Ea – bóg wiosny, bóg Babilonu, król bogów, zjednoczenie pięćdziesięciu istot (imion) boskich, bóg zbawiciel, bóg stwórca świata i człowieka.

Jego małżonka zowie się *Sarpanitu* (twórczyni nasion).

W Asyrii wszystkie tytuły Marduka przeniesiono na Assura.

7. *Dabu* – syn Marduka – bóg mądrości i pisma. Żona jego zowie się *Taszmet* tj. umiejętność modłów.

8. *Adad – Gibil – Ninib* – trójca zjawisk natury. *Adad* – oznacza deszcz, burzę i piorun (jako bóg piorunu zowie się *Ramman*). *Gibil* – jest bogiem ognia, a małżonka jego *Nin–kasi* – boginią wina. *Ninib* – główny poseł bogów: jest to Hyperion grecki, a zarazem bóg wojny

5 *Ummu – hubur* – tłumaczą też Matka północy. Północ była podług astronomii babil. – Krainą centralną pierwotnego Chaosu. – Berozusa imię *Omoroka* – wyprowadzają inni z *Ummu – Uruk* tj. Matka (miasta) Erech.

6 Damaskios [um. 565] jeden z ostatnich filozofów greckich, wygnany przez Justyniana z Aten, w Dziele: *Περί τῶν ἀρχῶν* – podaje wiadomości o tych trzech bóstwach, które rozumie abstrakcyjnie: *Wieczność – życie – duch*, jako też *Twórczość – potęga – rozum* – wreszcie *Jedność – konieczność – działanie*.

i łowiectwa.

9. *Tammuz* (Dunuzi, Adonis) – jest to bóg wegetacji wiosennej, ukochany przez Isztar, a który ginie od tej miłości. – Jego towarzysz zowie się *Gisz-zida* „drzewo prawdy”.

Nisaba – to Ceres babilońska.

10. Bóg piekieł *Nergal* – pierwotnie był bogiem słońca, ale był to bóg upału, żaru, niszczącego gorąca – jak Tyfon grecki: przeto jest on władcą ognia piekielnego. Żona jego zowie się *Ereszkigal*, jest to siostra bogini Isztar. Ma ona drugiego małżonka *Ninazu*, jako też i *Nergal* ma drugą żonę *Mammitu* – boginię przeznaczeń.

11. Aniołowie – w rodzaju Cherubinów i Serafinów: duchy ziemskie *Anu-nnaki* (synowie Anu) oraz *Igigi* – duchy niebios.

12. Drobnii bogowie. *Muummu* – goniec Apsu, *Gaga* – poseł Anszara, *Ilabrat* – goniec Anu, *Namtaru*, demon zarazy – goniec piekła; *Papsukal* – goniec par excellence bogów, niższy stopniem od Niniba.

I. Stworzenie świata

Siedem tablic, które nazwano od pierwszych wyrazów *Enuma elis*⁷, obejmuje dzieje pierwotnego chaosu, stworzenia pierwszych bogów i wojen które toczyli ze sobą bogowie, a wreszcie stworzenie świata ziemskiego. Tablice te miejscami są wcale dobrze zachowane, miejscami zniszczone tak, że trzeba się tylko domyślać ich treści. Częściowo urywki pozostałe z pism Berozusa pozwalają na to uzupełnienie.

Pismo to, mimo pewnej naiwności formy – świadczy o dawnej kulturze i zawiera cały światopogląd, który nader umiejętnie objaśnia K. Winckler w swej *Geschichte Israels* i innych pracach. Był to światopogląd astrologiczny, w którym niebo i ziemia są niby wzajemnym zwierciadłem – w wielkim i małym rozmiarze.

Losy ziemi wypisane są na gwiazdach; gwiazdy – to bogowie; historia bogów – to historia ziemi, a ponieważ dzieje świata koncentrują się w Babilonie – przeto historia ziemi to historia Babilonu przede wszystkim i bogów babilońskich. *Enuma-elisz* – jest nie tylko księgą religijno-astrologiczną; jest to również dzieło polityczne, etyczne, i w pewnym znaczeniu, naukowe.

Jest to nauka ściśle teologiczna, która zarówno największe jak, najdrobniejsze zjawiska objaśnia całym szeregiem motywów potęgi boskiej. Istnieje np. należąca raczej do *folkloru*, do medycyny ludowej pieśń o bólu zębów, która brzmi w następujący sposób:

Kiedy Anu stworzył niebo,
Kiedy niebo stworzyło ziemię,
Kiedy ziemia stworzyła rzeki,
Kiedy rzeka stworzyła rowy,
Kiedy rowy stworzyły glinę,
Kiedy glina – stworzyła robaka;
Wówczas robak zwrócił się do Anu z zapytaniem:
Cóż ty mi dasz jako jadło?
Cóż ty mi dasz jako wino?

7 *Enuma elisz* – „kiedy na górze”, te dwa początkowe słowa tablic o stworzeniu świata – nadały nazwę całemu poematowi – tak jak pierwsze dziesięć cap. *Genesis* zowią się *Beresit* – od pierwszego słowa Biblii. – Rozciągnęliśmy tę nazwę na całą książkę.

I otóż – po długiej rozprawie robak zażądał, aby mu wolno było mieszkać w dziąsłach i żywić się krwią ludzką. Anu go za to przeklina, a ta kłątwa jest wypróbowanym lekarstwem na ból zębów.

Podobnie jak w tej rzeczy drobnej Babilończyk zaczyna od stworzenia nieba, tak tym bardziej jeszcze w sprawach wyższych. Ze względu na spłot różnych abstrakcyjnych podścielisk – w eposie babilońskim odróżniają poza ogólną retoryką astrologiczną teogonię, jako wyjaśnienie wszystkich początków; dzieje walki potęg światła i ciemności; rzut (projekcję) mitu o czterech porach roku na rok wszechświatowy; uzyskanie tablic przeznaczenia tj. panowanie nad światem; mit dynastycznego legitymizmu i na koniec dopiero stworzenie świata widzialnego.

Ostatecznym wynikiem tego procesu jest uznanie Marduka za najwyższego boga, a ponieważ Marduk jest przede wszystkim bogiem Babilonu, przeto stolica Marduka jest głównym punktem ziemi. Królowie babilońscy są synami Marduka – i jako tacy „z łaski Bożej” są królami królów i do nich należy panowanie nad ziemią.

Jeżeli teraz przeniesiemy całe to rozumienie rzeczy na przestwór nieba, to będziemy mieli obraz kolosalnej walki duchów niebieskich, mgławic, elementów, gwiazd i planet, o tablice przeznaczenia czyli o władzę nad bytem.

Z jednej strony Tihamat i Qingu, z drugiej Anu i Marduk – stają do walki. Marduk – bóg wiosny, król Babilonu, zwycięża dawne bogi: przed nowym światem kultury uchodzi i znika Chaos pierwotny.

W Marduku jednoczy się niby w Jehowie pięćdziesięciu bogów którzy zresztą nie tracą swej indywidualności. Zdobywszy władzę nad bytem, Marduk tworzy człowieka, aby ten budował świątynie, w których bogu miło będzie przebywać.

Taka jest babilońska księga *Genesis*. Kosmogonia ta, prócz głównych *siedmiu tablic*, znaną jeszcze jest w innych odmiankach, jako to: *Geneza Chaldejska* fragment o stworzeniu bydła i zwierząt, fragment o stworzeniu nieba przez Anu, legendy o stworzeniu słońca i księżyca, o księżycu wiosennym, o walce Bela z Lewiatanem.

Niektóre z tych fragmentów podajemy niżej.

U Berozusa dzieje pierwotne świata są przedstawione podobnie, choć w skróceniu; natomiast ów dziejopis, kapłan babiloński, podaje niektóre wiadomości – w naszym tekście niezamieszczone.

Niewątpliwie, tekst *Enuma elisz*, był powszechnie znany w Babilonie a zapewne obszerniejszy lub też uzupełniony innymi powieściami.

We właściwym miejscu wskazujemy odmianki podług ksiąg Berozusa.

Tekst w piśmie klinowym wydał King (*The seven Tablets of creation*).

Tłumaczenia i komentarz ogłosili: Gunkel (*Schöpfung und Chaos*), Jensen (*Mythen und Epen*), wreszcie O. Paul Dhorme (*Choix de textes religieux Assyro-Babyloniens*). – Pisarze ci podają teksty w głoskach łacińskich.

I. Kiedy na górze niebo jeszcze nie było nazwane,
Kiedy na dole ziemia nie miała imienia:⁸
Wtedy Apsu,⁹ pierwotnego prarodzica,
I Muummu¹⁰ – Tiamat¹¹ pramacierzy
wody – były zmieszane ze sobą.
Życia¹² jeszcze nie było, ani zwierza, ani ptaka,
Ani pól, ani lasów,
Ani drzewa się nie utrwaliły, ani sitowie nie było widzialne;
Żaden z bogów jeszcze nie powstał,
Żadne nazwisko nie było nazwane, żadne przeznaczenie przeznaczone:
Aż oto bogowie się urodzili w łonie¹³ zjednoczonych
[wód Apsu i Tiamat.
Powstali naprzód Lahmu i Lahamu¹⁴,
Aż upłynęły czasy...
Narodzili się wtedy Anszar¹⁵ i Kiszar¹⁶,
Aż upłynęły czasy... Wtedy się zjawił
Anu¹⁷, syn ich potężny

8 Imię – byt. Nie miał imienia – nie istniał.

9 Apsu – jest to pierwotny bóg świata; imię jego tłumaczy: Ocean. Właściwie jest to tylko pierścień wody, otaczający chaos czyli otchłań pierwotną – Tiamat. – Apsu uchodzi za małżonka Otchłani – u Greków zwany – Apason.

10 Muummu – znaczy właściwie burzliwość, bezład, chaos; jest to określenie Tiamat. Zarazem jako wydzielone bóstwo – jest on gońcem Apsu i Tiamat – u Greków Mouis.

11 Tiamat – otchłań, woda pierwotna, morze chaotyczne, pramacierz bytu. W Biblii – po prostu Tehom (nieosobista otchłań). U Berozusa Taute lub Tante – pra-tworzywo bytu. – Trójca pierwotna: *Apsu–Tiamat–Muummu*.

12 R. Życia – lasów.

13 R. w łonie – Tiamat.

14 Lahmu i Lahamu bogi najpierwsze – w postaci gadzin lub smoków; są to ochrońcy świątyń.

15 Anszar, u gr. Assoros, był pierwotnym imieniem boga Assura, który po zwycięstwie Asyrii stał się głównym bogiem. – Anszar oznacza niebo.

16 Kiszar – jego małżonka – ziemia.

17 Anu po upadku pierwszych bogów – jest głową Panteonu babilońskiego. Jest synem Anszar i Kiszar. – Małżonka jego zowie się Antu. Anu–Bel–Ea stanowią drugą trójcę babilońską. – Anu jest bogiem czysto babilońskim; w czasach asyryjskich – znika.

Anu, syn Anszar i Kiszar...
Narodził się Ea¹⁸, któremu los nadał
Mądrość, wszechwiedzę, rozumienie...
Bóg siły wielkiej, znawca czarnoksięstwa –
Nieporównany z nikim...
Powstały też inne bogi:
Marduk¹⁹ – Isztar²⁰ – i siostra jej Eresz–kigal²¹,
I bogi niższe Igigi, Anunnaki...²²
Nowe bogi naruszyły spokój Apsu
I widział on, iż się zbliża wielka burza.
Królestwo jego szło do schyłku
A Tiamat w gniewie się rzucała.
Nowe bogi chciały uwięzić praojców,
Chciały same nad światem panować²³
Apsu – wielki ojciec bogów
Zawezwał Muumu²⁴ gońca swego i rzecze:
– „Muumu, gończe, który serce me radujesz,
Wstań – idźmy do Tiamat!”
Poszli – przed obliczem Tiamat się kładą
I rozważają czyny bogów swoich dzieci.
Apsu usta otworzył i rzecze
I do prześwietnej Tiamat mówi słowo:
– Nie ustają knowania ich przeciw mnie!
nie mam spokoju we dnie! Nie mam spokoju w nocy!
Zniszczę ich drogi – rozpędzę ich –

18 E–a (u gr. Aos, Oannes) jest to Apollon i Prometeusz babiloński, ojciec czarnoksięstwa, przyjaciel ludzi. Zestawienie tego imienia E–a z hebr. Ja–o, Jahu – nie utrzymało się. Są to wyrazy niezależne; przedtem czytano go Nu–a. – Ea – jest – to „bóg człowiek” (ilu amelu).

19 Marduk – syn Ea, bóg wiosny, główny później bóg Babilonu.

20 Isztar – bogini wojny i miłości; zwana też Iszhar (Aszera). U Greków Astarte.

21 Ereskigal – siostra jej – bogini piekieł.

22 Igigi i Anunnaki – bogowie niżsi, przeciwstawni, pierwsi – to bogowie nieba, drudzy – ziemi. – Urywek R. Powstały – Anunnaki.

23 R. Nowe bogi – panować.

24 Muummu – tu występuje jako osoba oddzielna; goniec boga Apsu.

Oczy nasze ciężkie – zbudźmy się!
Pomsta! Niechaj w burzy zostaną unicestwieni!²⁷
Tiamat usłyszała słowa świetnego boga.
Rzecz: Zginiesz! Stańmy do walki.
Bogowie w niebiosach ruszyli przeciw bogom stworzycielom.
Przeklinają światło – idą pobok Tiamat –
Idą też stworzeni Lahmu i Lahamu²⁸
Idą wściekli – rozważają rzecz bez odpoczynku we dnie i w nocy –
Przygotowują walkę – pustoszą – wyją –
W wici się gromadzą – stają do boju –
Matka *hubur'u*²⁹ stworzycielka wszystkiego,
Przysposobiła oręż niezrównany, porodziła węże olbrzymie
O zębach zaostrzonych, nielitościwe w rzezi,
Jadem miasto krwi napełniła ich ciało,
Zgrozą przybrała okropne smoki,
Blaskiem je napełniła, dała im postać wysoką.
Ktokolwiek na nie spojrzy – unicestwion będzie ze strachu;
Ciało ich się wypręża, nikt ich napaści nie wstrzyma.
Wywołała węże, gady potworne i Lahmy³⁰
Potwory–wichry, psy wściekłe, ludoskorpiony,
Wichropędy, ludoryby, tryki,
Zbrojne orężem nieomylnym, nie lękające się starcia w boju!
Wszechwładna pani rozkazów – nikt im się nie oprze!
Razem jedenaście potworów tej ikry zrodziła.
Śród bogów pierwotnych, co jej wojsko tworzyli –
Podniosła Qingu, wielkim go uczyniła śród nich,
Aby stał na czele wojska, aby kierował jej wiciami,
Aby pierwszy miecz podniósł do góry, aby rozwinął natarcie –

27 Tutaj tekst zniszczony. Domyślać się należy, że pierwsze pokolenie bogów zostało przełamane, ale na nowo się wyzwoliło, ile że Anu znów się oddał Snowi. To też walka nowa się rozpoczyna.

28 Lahmu i Lahamu – jako pierwotne smokowate bóstwa – stają po stronie dawnego porządku, choć później Anu ich ściąga na swoją stronę.

29 *Hubur-totalitas*. – Tiamat zowie się matką wszystkiego, co się w tym wierszu dwa razy powtarza. Inni tłumaczą *hubur* – *pótnoc*. Obacz wyżej.

30 *Lahmy* – w liczbie mnogiej – istoty w rodzaju smoków.

Dała mu pierwszeństwo w boju, najwyższe dowództwo.
Powierzyła ich jego rękom, posadziła go w szatach uroczystych.
„– Wygłosiłam twoją formułę czarnoksięską! w zebraniu bogów
[uczyniłam cię wielkim!
Władzę nad wszystkimi bogami – złożyła w jego ręce.
– Bądź nad wszystkich wywyższon – ty jedyny małżonku mój!
Niech Anunnaki sławią twe imię ponad wszystkich!”
Dała mu tablice przeznaczeń, na piersi mu je umocowała³¹
„– Ty! rozkaz twój niezmienny będzie! niewzruszone słowo twych ust!”
Teraz Qingu jest podniesion, posiada godność Anu,
Śród bogów swoich dzieci określa przeznaczenia.
– Gdy twe usta się otworzą – niechaj ogień się ucisza!
Niechaj potężny w boju siły swe przez ciebie pomnaża!

II. Tiamat zakończyła swe dzieło –
Zemstę obmyśliła przeciw bogom swym potomkom.
By pomścić Apsu –Tiamat straszne powzięła zamiary.
Gdy przysposobiła wojsko, przeniknął tę sprawę Ea.
Ea słowa jej usłyszał.
Żalostí był poruszony, ze smutkiem usiadł –
I długie dni tak przepędził, aż się jego gniew uspokoił.
Do ojca swego, do Anszara, w drogę szedł;
Przed ojcem swym, który go spłodził, stanął, przed Anszarem.
Cokolwiek Tiamat zamyśliła, wszystko to mu obwieścił.
– Tiamat, macierz nasza, powzięła ku nam nienawiść.
Zgromadziła wojsko, huczy burzliwie.
Wszyscy bogowie razem zwrócili się do niej.
Nawet ci, których wyście stworzyli, w pobok jej kroczą!
Przeklinają światło, idą w pobok Tiamat
Idą wściekle – rozważają rzecz bez odpoczynku we dnie i w nocy!
Przygotowują walkę – w wici się gromadzą.
Matka Huburu, stworzycielka wszystkiego
Przysposobiła oręż niezrównany, porodziła węże olbrzymie;

31 Qingu – jeden z dawnych bogów, otrzymuje *tablicę przeznaczeń*, tj. staje się władcą bytu.

O zębach wyostrzonych, w rzezi nielitosne,
Jadem miasto krwi napełniła ich ciała,
Zgrozą przyoblekła okropne smoki,
Blaskiem je napełniła, dała im postać wysoką.
Ktokolwiek na nie spojrzy – unicestwion będzie ze strachu.
Ciało ich się wypręży, nikt ich napaści nie wstrzyma,
Wywołała węże, gadziny potworne, Lahamy,
Potwory – wichry, psy wściekłe, ludoskorpiony,
Wichropędy, ludoryby, tryki,
Zbrojne orężem nieochybnym, nietrwożne starcia w boju!
Wszechwładna pani rozkazów – nikt się im nie oprze –
Razem jedenaście poczwara tej ikry zrodziła.
Śród bogów pierwotnych, co jej wojsko tworzyli,
Podniosła Qingu, wielkim go uczyniła śród nich,
Aby stał na czele wojska, aby kierował wiciami,
Aby pierwszy miecz podniósł, aby natarcie rozwinął.
Dała mu naczelnictwo w boju, dowództwo najwyższe.
Powierzyła ich jego rękóm, posadziła go w szatach uroczystych.
– Wygłosiłam twoją formułę magiczną! W zebraniu bogów uczyniłam
[cię wielkim.
Władzę nad wszystkimi bogami złożyłam w twoje ręce!
Bądź nad wszystkich wywyższon, o jedyny małżonku mój!
Niech Anunnaki sławią twe imię ponad wszystkich.
Dała mu tablice przeznaczeń, na piersi mu je umocowała.
Teraz Qingu jest podniesion, posiada godność Anu.
Śród bogów swoich dzieci określa przeznaczenia. –
– Gdy się twe usta otworzą – niechaj się ogień ucisza –
Niechaj potężny w boju siły swe przez ciebie pomnaża.

* * *

Ansazar usłyszał, że Tihamat wzburzona,
Uderzył się w udo, zagryzł wargi.
Odtąd serce jego nie ma spoczynku –

Spis treści

Wstęp tłumacza	5
I. Stworzenie świata	16
II. Kosmogonia chaldejska	37
III. Assur	39
IV. Drzewo Eridu	40
V. Rzeka żywota	41
VI. Bel i Labbu	42
VII. Legenda o wichroptaku Zu i o tablicach przeznaczeń	44
VIII. Historia Adapy	48
IX. Historia Etany	53
X. Zejście Isztar do piekieł	61

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [e-booksweb.pl - audiobooki, e-booki](#).